

החוג לתרבות קלאסית שליד ספריות גבעתיים

הרבה יותר מעוד

קהילתיים

חוג לתרבות קלאסית
עם ויקטור הרצברג

ימי חמישי | בשעה 20:00 | בזום
הכניסה חופשית

מפגש שני:
יום חמישי 26 באוגוסט 2021
שעה שמונה בערב

- **ערב טוב לכל המשתתפים. אנו שמחים לפתוח הערב את המפגש השני של "החוג לתרבות קלאסית" שליד הספריות העירוניות – גבעתיים.**

הנושא הערב הוא

"היינריך היינה ולורליי"

– במפגש הקודם –

בו שוחחנו על המשוררת לאה גולדברג והשיר "ימים
לבנים" עברנו בעיר בון שעל נהר הריין

תכלת נהר הריין הרחב שולטת בנוף העיר

הערת אגב...

הרשו לי לציין כי מאז המפגש הקודם מיום **22 ליולי 2021**
צפו "ערוץ הוידאו" של החוג שלנו – **למעלה מ 330 גולשים**

במפגש של היום – נישאר על נהר הריין, החשוב בנהרות גרמניה

- הריין חוצה את גרמניה מדרום לצפון. הוא מתחיל בהרי האלפים של שוויץ ולאחר מסע בן כ 3000 קילומטרים – נשפך לים בעיר רוטרדם שבהולנד

המסע שלנו מתחיל בעיר דיסלדורף
השוכנת כ 100 ק"מ צפונית לבון

**מסענו מתחיל בדיסלדורף
כיוון שגיבור הראשי של מפגשנו – היינריך היינה**

**נולד בדיסלדורף ב 27 בדצמבר 1799 – בבית זה שבשנת 1909 נראה
כך:**

והתמונה שבמסגרת האדומה היא

שלט עם דמותו של היינה ודבריו על עיר הולדתו - דיסלדורף:

**"העיר דיסלדורף מאוד יפה, וכשאתה חושב על זה מרחוק
ובמקרה נולדת בה, אתה מרגיש מוזר. נולדתי שם ואני
מרגיש שאני חייב לחזור הביתה מיד".**

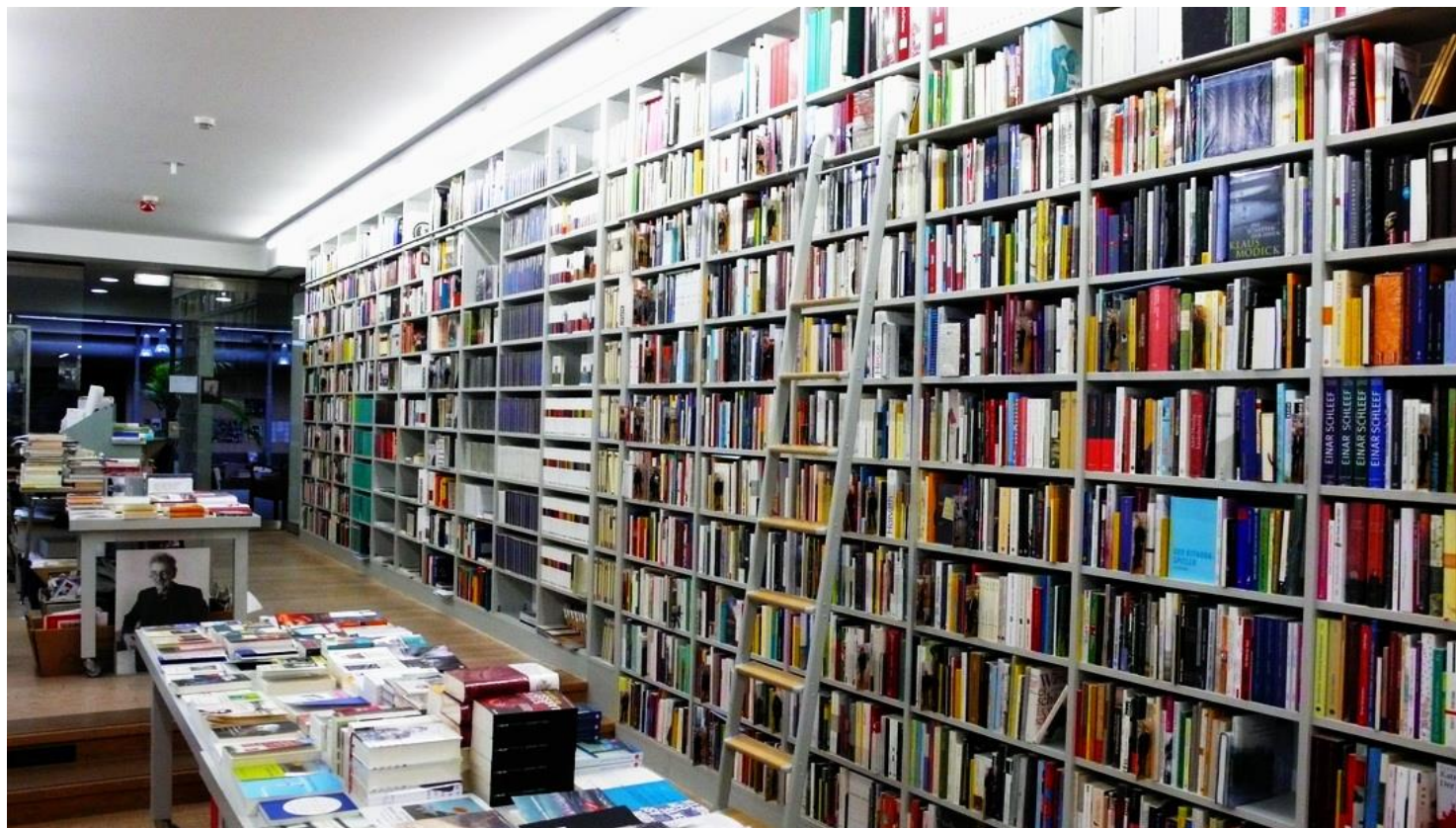
כיום השלט לא נמצא שם יותר
כיוון שהנאצים הסירו אותו – והתיכו אותו
"לטובת המאמץ המלחמתי...." במלחמת העולם השנייה

וכיום זה הסמל שעל הבנין

והמקום משמש חנות ספרים מרשימה

ולצידה בית תרבות על שם הינריך היינה

וכשביקרתי במקום בשנת 2009

פגשתי שם כיתת תלמידים שעשו סיור לביתו של המשורר
הגדול של דיסלדורף

וגם הסופר דוד גרוסמן הוזמן לשאת דברים בבית התרבות על שם היינה [20.11.2000] לרגל פרסום ספרו: "אשה בורחת מבשורה"

SAMSTAG 20. NOVEMBER 2010 RHEINISCHE POST

DÜSSELDORF

Der mutige David Grossman

Gestern las der **Friedenspreisträger** des Deutschen Buchhandels auf Einladung des Heine Hauses in der **Kunstsammlung**. Der frühere NRW-Kulturstaatssekretär Hans-Heinrich Grosse-Brockhoff hielt die **Laudatio**.

VON HANS-HEINRICH
GROSSE-BROCKHOFF

David Grossman ist für mich ein Autor, der wie kaum ein anderer den Friedenspreis des Deutschen Buchhandels – und eigentlich auch andere Friedenspreise . . . – verdient hat. Stellt er doch das einzigartige Beispiel dafür dar, wie einem Schriftsteller quasi die „Quadrat des Teufelskreises“ gelingen kann, einerseits ein glühender Patriot des Staates Israel zu sein, den jeder Angriff auf die Souveränität seines Landes und das Leben und die Unversehrtheit und Sicherheit seiner Bewohner vor Wut und Empörung, bisweilen auch vor Zorn aufschreiben lässt, und auf der anderen Seite doch immer noch die Kraft aufbringt, die Dinge auch aus der Perspektive der anderen Seite, der Seite der „Feinde“ zu betrachten und zu „erleiden“, ja mit ihnen zu leiden – ohne (und das ist das Entscheidende!) dabei jemals moralisch, ethisch oder politisch „doppelbölig“ zu werden, im Gegenteil. Nur das Aushalten dieser Spannung, dieser Dialektik, beide Positionen stets zugleich zu sehen, ist für ihn die einzige Möglichkeit, jemals zu einer Synthese, nämlich zu einem Frieden oder doch wenigstens zu so etwas wie einer friedlichen Koexistenz zu kommen.

Der Weg aus dem Teufelskreis von Anschlag und Vergeltung geht für ihn nur über den Dialog, das ständige Gespräch, freilich auch über dabei erzielte konkrete Vereinbarungen und deren disziplinierte Einhaltung sowie vor allem über den Mut, wie ihn ein Rabin und ein Arafat aufgebracht haben und wie er ihn ständig von den israelischen und palästinensischen Spitzenpolitikern, vor allem aber auch von sich selbst einfordert.

Verleger und Moderator der Diskussion, Christoph Buchwald (l.), und David Grossman

FOTO: SCHAFFMEISTER

Und es ist verdammt viel Mut erforderlich, trotz aller heimtückischen Selbstmordattentate und Raketenanschläge, trotz aller dadurch verbundenen Ängste und Panik den eigenen Leidensgenossen unverdrossen zu predigen, auch die Brille des Feindes aufzusetzen, um prompt im eigenen Land als Verräter bezichtigt und ausgegrenzt zu werden.

Keine noch so entsetzliche Grausamkeit, ja nicht einmal die Tötung seines eigenen Sohnes durch einen Raketenangriff der Hisbollah, vermag David Grossman von seiner Haltung abzubringen. Einer Haltung, die in jedem seiner Artikel und Bücher und keineswegs nur in solchen zum Verhältnis von Israelis, Palästinensern und Arabern,

INFO

Mehr zur Lesung

Wegen der **großen Nachfrage** wurde die **Grossman-Lesung** vom Heine Haus in die **Kunstsammlung** verlegt. David Grossman las aus seinem **neuen Roman** „Eine Frau flieht vor einer Nachricht“. Darin schildert er, wie in Israel das **Schicksal** der Menschen unauf löslich mit Politik verbunden ist.

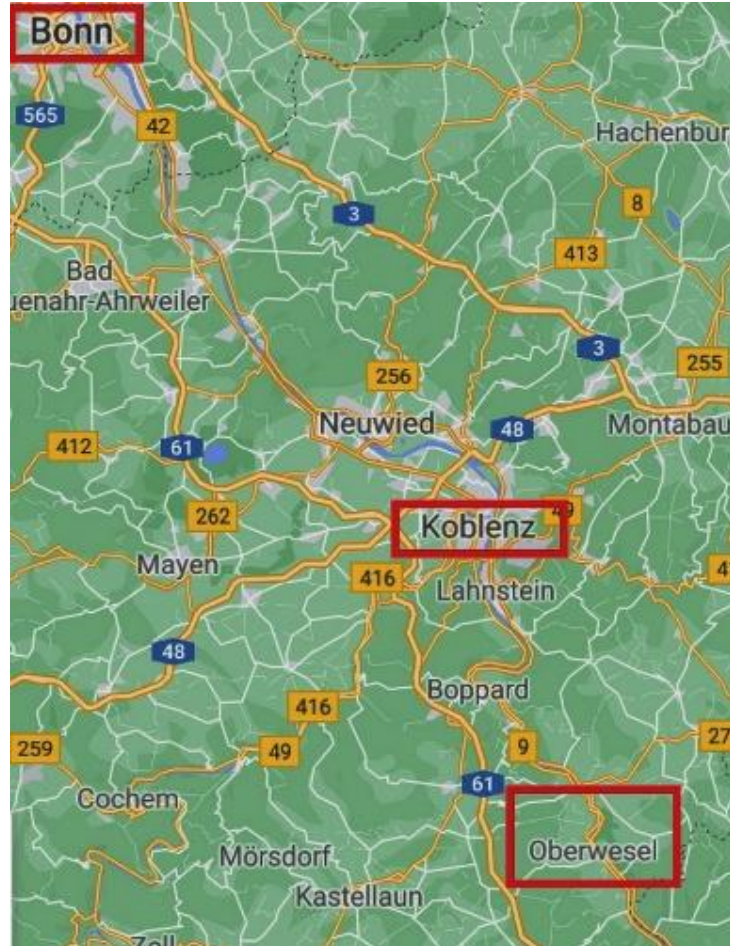
sondern auch in solchen zu uns Deutschen, zum Holocaust und zur katholischen Kirche und ihrer Rolle gegenüber den Nazis zum Ausdruck kommt. Und dies alles in einer Klarheit und Einfachheit, Di-

rektheit und Menschlichkeit der Sprache, die geradezu umwerfend ist.

Dass wir hier in Düsseldorf einen solchen Gast persönlich kennenlernen dürfen, ist natürlich zuallererst ihm selbst zu verdanken, dann aber auch dem Verein „Heine Haus“ und seinen beiden wunderbaren Motoren Müller und Böhm, die es immer wieder schaffen, solche Größen nach Düsseldorf zu holen.

Einerseits schade, dass wir ausgerechnet heute nicht an der Stelle tagen, wo Heinrich Heine geboren wurde und einige Zeit aufgewachsen ist. Aber die Stelle, wo Mutter Ey ihren Künstlern Unterschlupf gewährte, ist ja auch nicht schlecht. . . ! Danken wir daher auch all denen, die dies möglich gemacht haben.

בכדי להכיר את הגיבור/ה השני/ה של מסענו
נהיה צריכים להדרים מבון עוד כ 100 ק"מ

אחרי מסע בן כ 100 ק"מ דרומה –
נגיע לעיקול בנהר

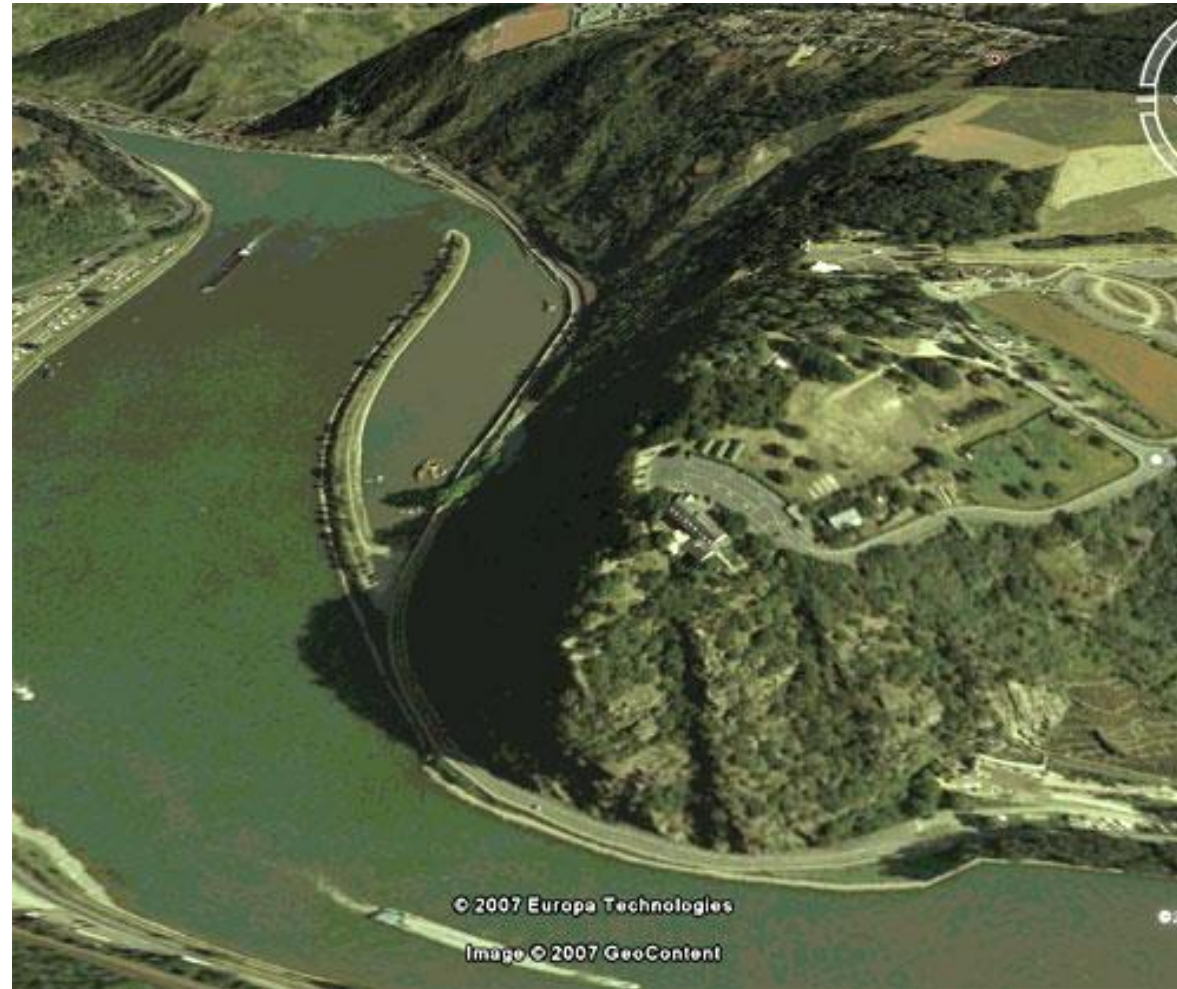

הדרך המעניינת ביותר להגיע מדיסלדורף עד לאותו עיקול בנהר
היא בשיט על נהר הריין:

ואשתף אתכם בקטע קצר משיט כזה [2 דקות ו 15 שניות]

למדנו... שהגיבור השני של סיפורנו
הוא... "סלע" בעיקול הנהר

ואבל הסלע הזה - הרבה יותר **מסתם צוק-סלע**

אמן לא ידוע המאה ה-19- צייר רומנטי זה של סלע הלורליי

ועוד מבט רומנטי משנת 1880 על אותו סלע...

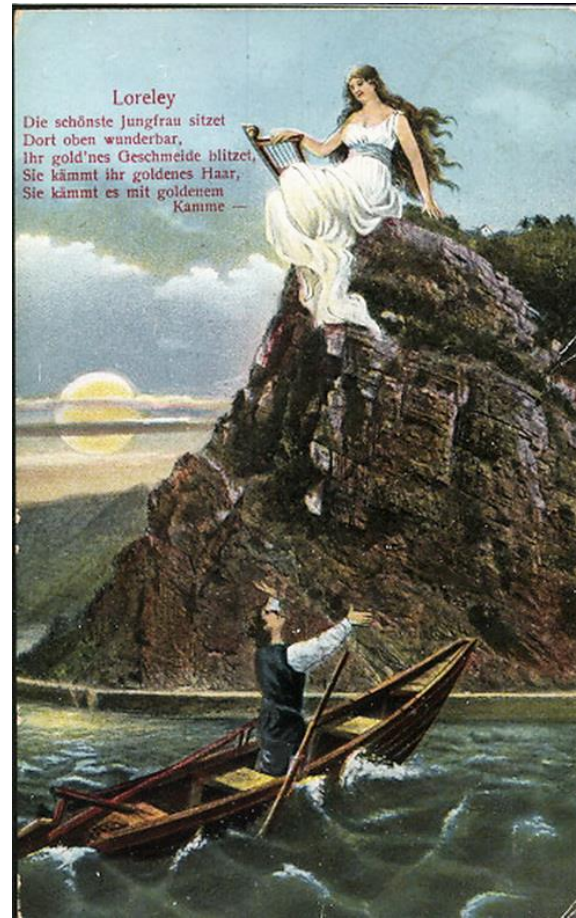
לורליי – ועוד מבט על

“St Goar shausen and Katz Castle.”
watercolor by J.M.W. Turner (1817)

מה היא ומי היא "לורליי"? ?

"לורליי" אינו רק סלע
זהו בעיקר "סיפור אגדה"

• שלושה משוררים כתבו על **"לורליי"** לפני היינה:

• 1. קלמנס פון ברנטנו 1801

• 2. יוזף פון אייכנדורף 1815

• 3. אוטו פון לאובן 1821

• 4. היינריך היינה 1824

1. קלמנס פון ברנטנו 1801 Lora-Lay

ברנטאנו – המשורר של הרומניקה הגרמנית –

מכנה את הגיבורה: **Zauberin - קוסמת**

Zu Bacharach am Rhein

Wohnt eine **Zauberin**,

Sie war so schön und feine

Und riss viel Herzen hin

בבכראך שעל הריין

קוסמת גרה שם

היא הייתה כה יפה ועדינה

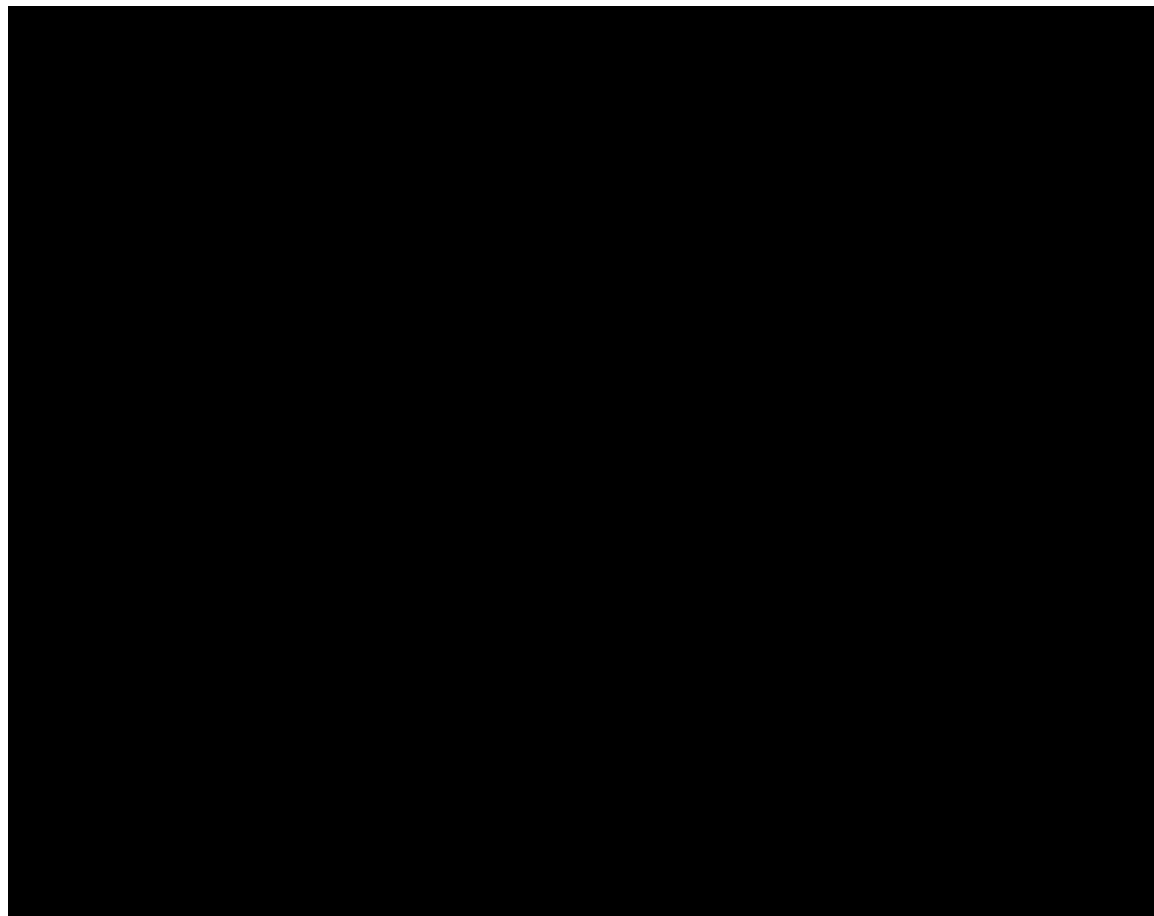
ושיברה לבבות רבים .

בכראך מרוחקת רק כ 6-7 ק"מ מלורליי

וכך נשמעת תחילת שירו של ברנטנו

— וסיומו בגרמנית [45 שניות]

וסיפור המעשה לפי ברנטאנו הוא:

- בבכראך על הריין גרה קוסמת – שביופיה כישפה את כל הגברים – אך התאהבותם בה מביאה למותם.
- היא נשפטת כמכשפה בפני הבישוף, אך במקום לשפוט אותה הוא נופל שבי בקסמי יופיה – הקוסמת לא נענית לחיזורי הבישוף, כיוון שהיא מאסה בחיים, לאחר שאהובה נטש אותה. הקסם שלה פג והוא חסר תועלת.

לורה-ליי-שלושת האבירים-ונפילתה מהסלע

דברים אלה משכנעים את הבישוף להמיר את גזר דין המוות שהגיע לה, בכליאתה במנזר.

שלושה אבירים נשלחים כדי ללוות אותה בדרכה למנזר.

היא מבקשת מהם "בקשה-אחרונה" – לפני שהיא נכנסת למנזר: לראות פעם אחרונה את הטירה של אהובה.

היא עולה על צוק סלע גבוה ומבחינה בספן המפליג בספינה על הריין – היא חושבת שזה אהובה – ומרוב התרגשות - מועדת מהסלע התלול – ושלושת האבירים מלויים אותה במבטיהם עד שהיא מתה.

2. יוזף פון אייכנדורף - **DIE HEXE LORELY** 1815

- בשירו "רחשי יער" מספר המשורר על רוכב העובר ביער בחושך לפגוש את אהובתו;

המכשפה לורליי **DIE HEXE LORELY**

הוא שומע קולות ויתכן ואף הוזה
ובבית השלישי – אנו קוראים:

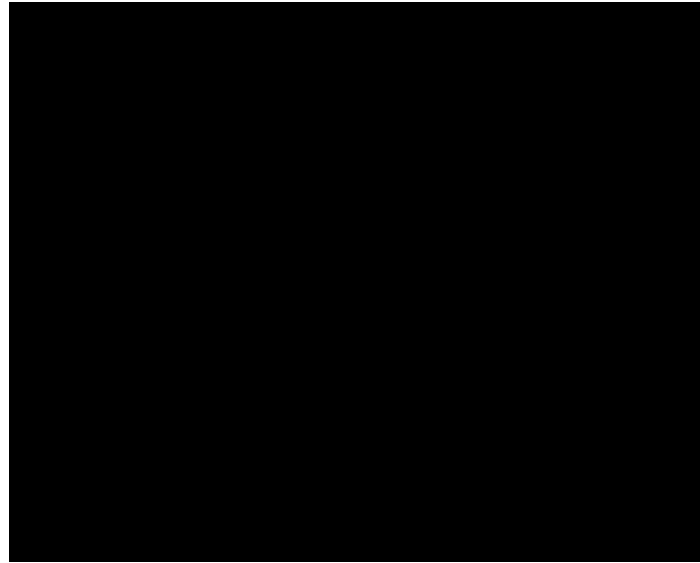
So reich geschmückt ist Roß und Weib,
So wunderschön der junge Leib,
Jetzt kenn ich dich – Gott steht mir bei!
Du bist die Hexe Lorelei. –

אִשָּׁה וְסוֹס עוֹטִים הָדָר,
גִּיּוֹן צְעִיר בְּנוֹי יָזָהָר.
הוּן הַכֶּרְתִּיךְ – אֵל, שְׁמַר עָלַי!
אֶת הַמְכַשֶּׁפֶת לורליי!

Du Bist DIE HEXE LORELY

את המכשפת לורליי – מוזיקה רוברט שומאן

כשהוא על סלע בראש הר צופה אל ארמונו בעמקי הנהר
"מהיער הזה לא תצא לעד"

3. אוטו פון לואובן - 1821 **Die schöne Lore** ה"לור" היפה

Sie ist die schöne Lore,
Sie hat dir's angethan.

היא **הלור** היפה,
היא עשתה לך את זה

"Lei"- "Lore" פירושו: "סלע-הגמד"

"Lore" פירושו גמד-פוזל, ומקושר לפועל **"lauern"**,
לפי פירוש אחר **"Lore"** משמעו לחישות מלמולים
"Lei" פירושו סלע;

פירושו של **"לורליי"** הוא **"Elb-fels"** ["סלע-הגמד" או
"סלע המלמולים,] . ומה שברנטאנו וחסידיו עשו זה

להחיל את שם המקום על דמות אנושית .

בשנת 1821, פרסם גראף פון לואבן את:

"Loreley: Eine Sage vom Rhein" - "לורליי - אגדה מהריין"

סיכום קצר לפני שנעבור להיינה

• לורלי מוצגת כאשה שיופיה מפתה את הגברים

• אך – המשיכה הזו סופה מוות:

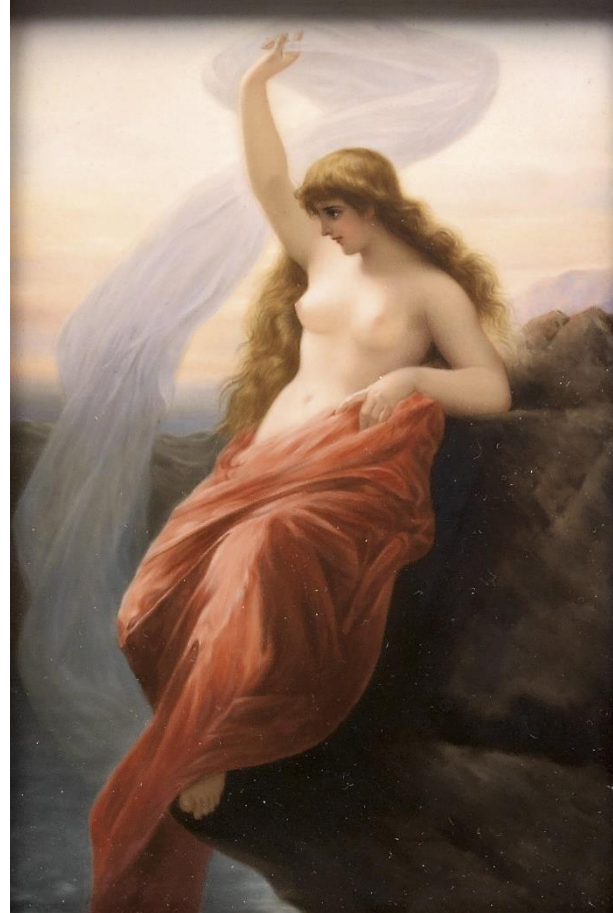
• אצל ברנטנו של לורלי

• אצל איכנדורף של הצייד ביער

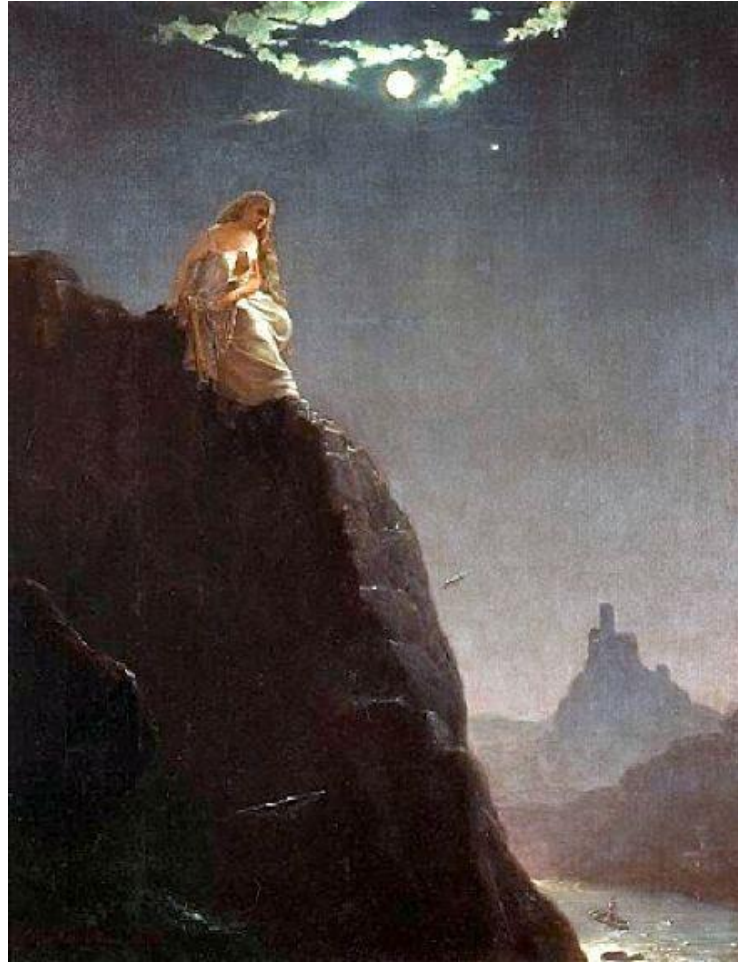
• ואצל ואן לואבן – של הספן שאינו נשמע לאזהרה

שבשירה

האם המשוררים הללו מכוונים ל"פאם פאטאל"?
האשה היפה המושכת אך הקטלנית

נעבור להיינריך היינה – ולשירו "לורליי"

שירו של היינה "לורליי" פורסם ביום 26.3.1824

השיר הודפס לראשונה בעתון - GESELLSCHAFTER ["העמיתים"]

Der Gesellschafter
Blätter für Geist und Herz.

1824.

Freitag den 26. März.

49tes Blatt.

Drei und dreißig Gedichte von H. Heine.

I.

Ich weiß nicht, was soll es bedeuten,
Dass ich so traurig bin,
Ein Märchen aus alten Zeiten,
Das kommt mir nicht aus dem Sinn.

Die Luft ist kühl und es dunkelt,
Und ruhig fließt der Rhein;
Der Gipfel des Berges funkelt
Im Abendsonnenschein.

Die schönste Jungfrau sitzet
Dort oben wunderbar,
Ihr goldnes Geschmeide blitzet,
Die kämmt ihr goldnes Haar.

Sie kämmt es mit gold'nem Kamme,
Und singt ein Lied dabei;
Das hat eine wundersame,
Gewaltige Melodei.

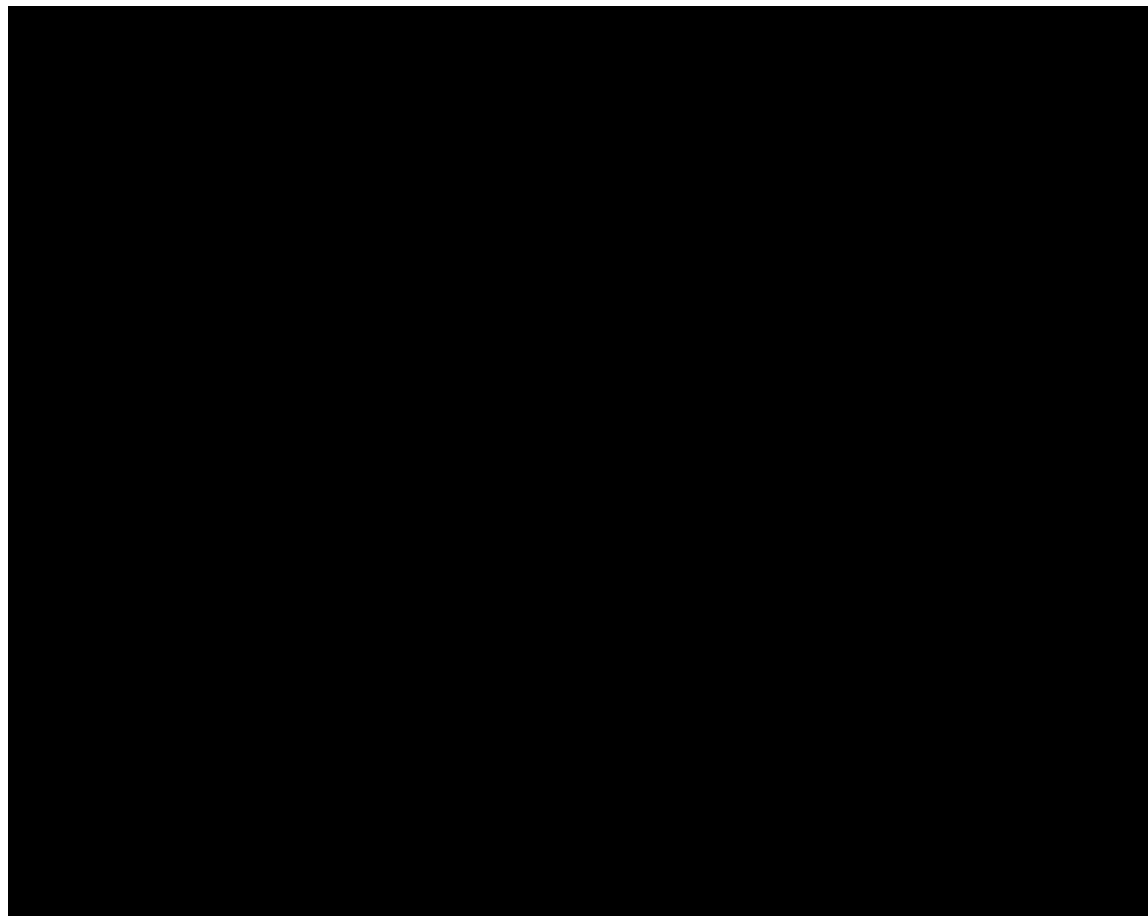
Den Schiffer, im kleinen Schiffe,
Ergreift es mit wildem Weh;
Er schaut nicht die Felsenriffe,
Er schaut nur hinaus in die See.

Ich glaube, die Wellen verschlingen
Am Ende Schiffer und Kahn;
Und das hat mit ihrem Singen
Die Lore-Ley gethan.

סרטון קצר של הקראת השיר בשפת המקור בגרמנית

עם תרגום השיר בידי פנחס שדה [2 דקות]

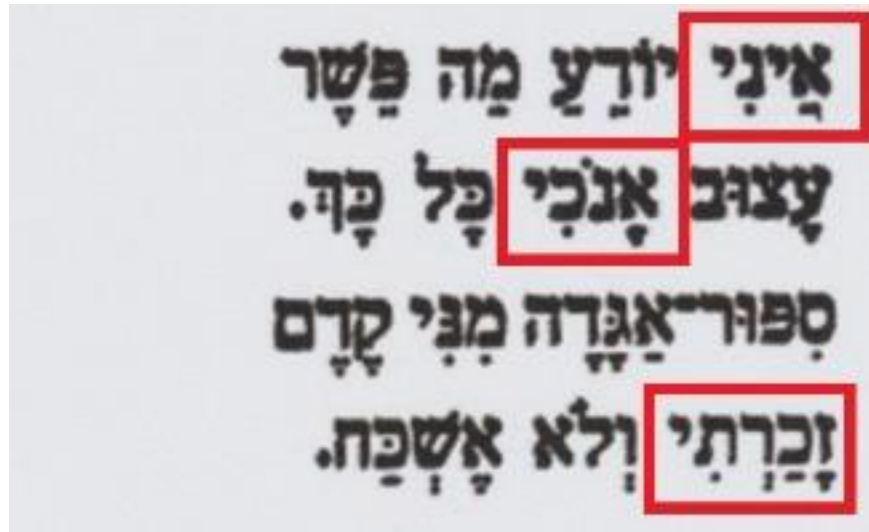
הבית הראשון

Ich weiß nicht, was soll es bedeuten,

Daß ich so traurig bin,

Ein Märchen aus uralten Zeiten,

Das kommt mir nicht aus dem Sinn.

הבית השני

Die Luft ist kühl und es dunkelt,
Und ruhig fließt der Rhein;
Der Gipfel des Berges funkelt,
Im Abendsonnenschein.

צוֹנוּ הָאֵוִיר, קָרֵב עָרֵב,
בְּנִחָת שׁוֹטֵף הַנְּהָר.
בְּזוֹהַר שְׁקִיעַת הַשֶּׁמֶשׁ
נִדְלָקֵת פְּסִגַת הָהָר.

"נדלקת פסגת ההר"

צוֹנֵן הָאוֹיֵר, קָרֵב עָרֵב,
בְּנַחַת שׁוֹטֵף הַנְּהָר.
בְּזֹהַר שְׁקִיעַת הַשֶּׁמֶשׁ
נִדְלָקֶת פְּסַגַּת הָהָר.

הבית השלישי

Die schönste Jungfrau sitzt

Dort oben wunderbar,

Ihr gold'nes Geschmeide blitzet,

Sie kämmt ihr goldenes Haar,

הַעֲלֵמָה הַיְפָה מְכֹל יָפִי
לְמַעַלָּה אֹתָהּ לָהּ מוֹשָׁב,
נוֹצְצִים עָרְיֵי זָהָבָה,
הִיא סוֹרְקָה שְׁעָרָה הַזָּהָבִי.

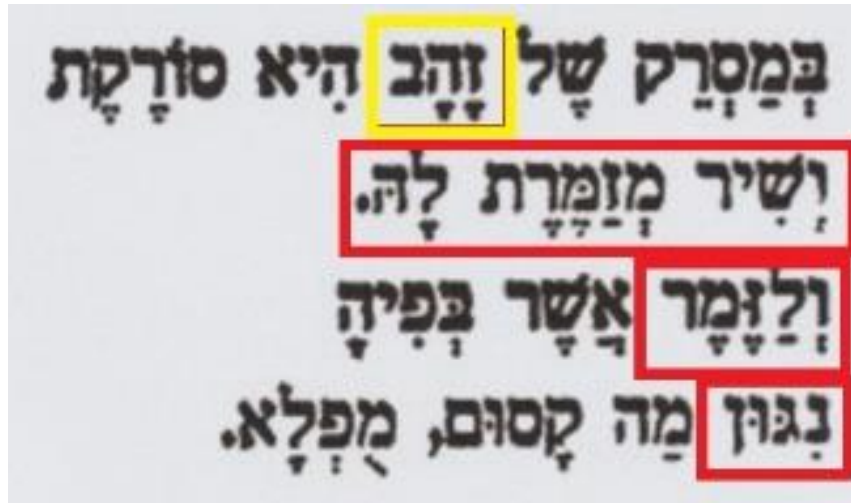
הבית הרביעי

Sie kämmt es mit goldenem Kamme,

Und singt ein Lied dabei;

Das hat eine wundersame,

Gewalt'ge Melodei.

הבית החמישי

Den Schiffer im kleinen Schiffe,

Ergreift es mit wildem Weh;

Er schaut nicht die Felsenriffe,

Er schaut nur hinauf in die Höh'.

הַסֵּפֶן בְּדוֹגִית, אֶת לְבוֹ
הַקָּסֶם הַפָּרָא גָּנֵב.
לֹא יִבִּיט לְצוּקִים מִתַּחַת,
אֶל עַל הוּא נוֹשֵׂא עֵינָיו.

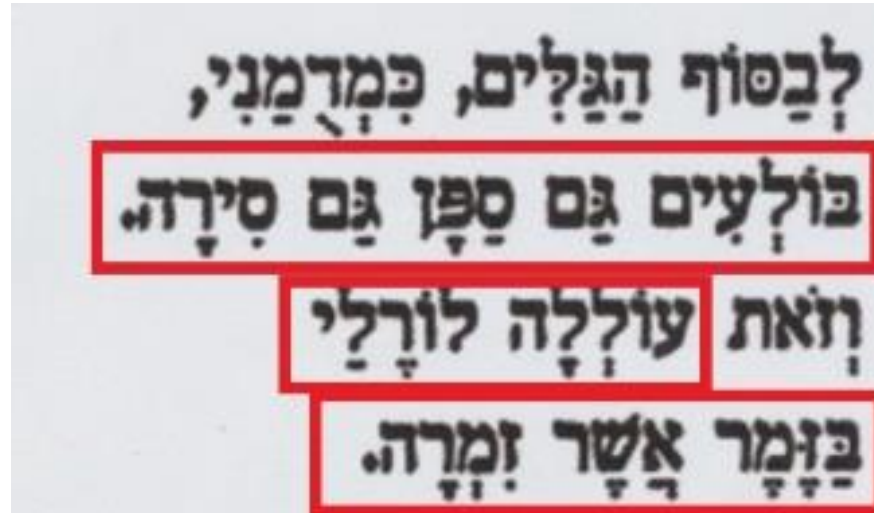
הבית השישי

Ich glaube, die Wellen verschlingen

Am Ende Schiffer und Kahn,

Und das hat mit ihrem Singen,

Die Loreley getan.

בשנת 1840 הלחין פרידריך שליכר
מוזיקה ל"לורליי" של היינה

המנגינה הפכה כה פופולרי עד שרבים מאמינים ,
כאילו מדובר ב"לחן עממי"

בתקופה הנאצית – כאשר רצו למחוק את היינריך היינה – היהודי
והמבקר החריף של הלאומנות הגרמנית – הכתירו את השיר כאילו
מתברו **"UNBECHANTE DICHTER"**, "מחבר-בלתי ידוע"

אבל לשיר אותו גם בהקשרים לאומניים – דווקא אהבו לשיר
כאן סרט קצר משנת 1932 – שנה לפני עליית היטלר לשלטון

ואכן, כנגד ה"גרמאניה" הזו – היינריך היינה נילחם

Philipp Veit, Germania, 1848

Lorenz Clasen

ולורליי זו שימשה את אלתרמן
בשני טורים ב"טור השביעי" במלחמת העולם השנייה

1944

ובנסע הרכב
על מת ועל חי,
על פני הינה עברה
העלמה לורלי.

ותכונ אליו אש –
ויפל אל הקיר.
...בדחלף המשורר,
אך נצחי הוא השיר.

השיר התפרסם לראשונה ב"דבר" ב-22.9.1944 כשהגיעו
השריונים האמריקאיים אל הריין

1942

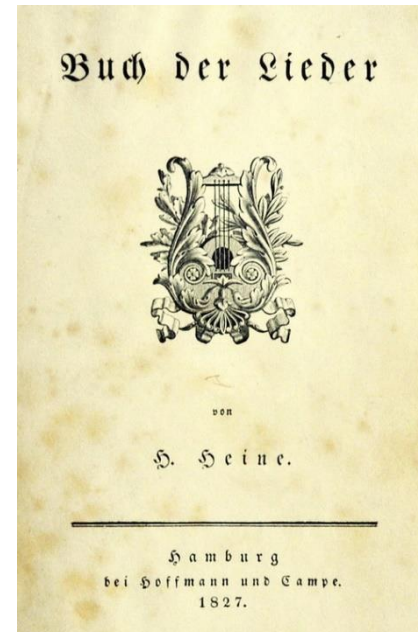
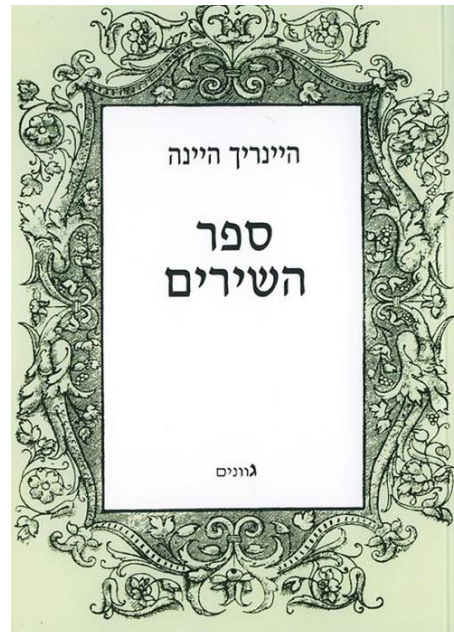
הגדודים למזרח דהרו,
אך יודעים הם: קרוב היום
ונהרות אחרים יטהרו,
רק הרין יהלף אדם!

מספרים את עורביו יועיקו
ואין בית בלי מת על מפתן,
אונר דס הט מיט איהרם זינגן
די לורלי גטן.

השיר התפרסם לראשונה ב"הארץ" ב-17.7.1942 בשבוע
שנודע כי הגרמנים הגיעו אל הדיין

חרף השימושים הפוליטיים שנעשו בו
חשיבותו של "לורליי" בא לו כשיר לירי

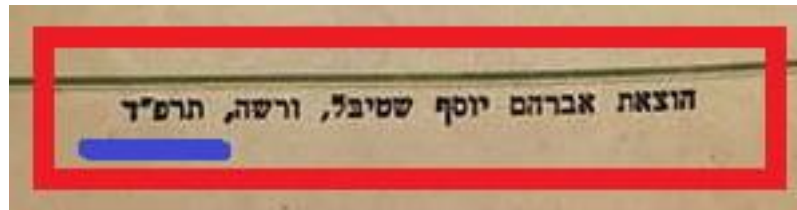
הוא פורסם ב"ספר השירים" Buch der Lieder של
הינה – שהיה ספר השירה הנמכר ביותר בגרמניה

הוא תורגם לעברית לפחות 15 פעמים

ואת כולם תוכלו לקרוא באתר "מילים"

כשהתחלתי לעסוק בשיר זה האמנתי כי התרגום הראשון שלו לעברית היה פרי עטו של המשורר יצחק קצנלסון – הוצאת שטיבל ורשה תרפ"ד 1924

**עד שערב אחד צילצל הטלפון בביתי ואדם נחמד -
שלא הכרתי – הפתיע אותי בסיפור**

הרשו לי להזמין לשיחתנו את **עצמון יניב, שהוא עצמו איש רב פעלים:**

הוא משורר שהוציא כבר 6 ספרי שירה, ועוד עטו נטויה;

הוא צייר בעל סגנון מיוחד;

הוא איש ציבור ופעיל בתחומים רבים

**ומכהן בין השאר כסגן יו"ר אגודת הסופרים העבריים בישראל –
ונבקש ממנו שיספר לנו על...**

עשהאל פוחצ'בסקי – וכתב היד הזה

אולי"

בג אהב כה זלזל המני
זאת או אלט סין.
גובה ושניה אלמס
גניה לו או חמן.

(פסלמס נא חידו.
זו אלמס נאמס קוי
כאק נאי יין יאמל.
נאמס ראל סמס יחיד.)

ילודליי (קטע) בכתב ידו של עשהאל פוחצ'בסקי

רשות הדיבור לעצמון יניב